

COVID-19 PANDEMİSİNİN KADINLARIN AİLE PLANLAMASI TUTUMLARINA ETKİSİ

THE EFFECT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON WOMEN'S FAMILY PLANNING ATTITUDES

AYŞE TAŞTEKİN¹ TUBA ÖZAYDIN²

¹Doç. Dr., Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Afyonkarahisar, TÜRKİYE, ayse.tastekin@hotmail.com

²Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Konya, TÜRKİYE, tuba_demirel_70@hotmail.com

Sorumlu Yazar

Tuba ÖZAYDIN

Selçuk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Konya, Türkiye
ORCID: 0000-0002-3923-2197

Adres: Selçuk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, KONYA, 42250

e-posta:

tuba_demirel_70@hotmail.com

Atıf/Citation: Taştekin, A., & Özaydın, T. (2023). COVID-19 Pandemisinin kadınların aile planlaması tutumlarına etkisi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 25(3), 33-43.

ÖZET

Amaç: Çalışmada COVID-19 pandemisinin kadınların aile planlamasına yönelik tutumlarına etkisinin belirlenmesi amaçlandı.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı-ilişki arayıcı araştırma tasarımı ile yapılan bu çalışma 252 kadının katılımıyla gerçekleştirildi. Veriler literatür doğrultusunda hazırlanan, sosyo-demografik bilgileri içeren anket formu ve Aile Planlamasına Yönelik Tutum Ölçeği ile toplandı. İstatistiksel analizler için sayı, yüzde dağılımları ile bağımsız gruplarda t testi ve çoklu doğrusal regresyon analizinden yararlandı. Veriler 2021 yılı Mart ve Aralık ayları arasında toplandı.

Bulgular: Kadınların pandemi öncesinde Aile Planlaması (AP) kullanım sıklığı %83,3 iken pandemi sonrasında %79,0 olduğu tespit edildi. Katılımcıların pandemi sürecinde AP hizmetlerine erişimde sorunlar yaşadığı (%13,8), bireylerin AP yöntemini kullanmayı bıraktığı (%17,5), istemsiz gebelik (%5,2) ve buna bağlı kürtajların (%1,6) olduğu bulundu. Kadınların AP'ye yönelik tutumunu geniş aile tipine sahip olması, çalışmıyor olması ve ideal çocuk sayısının artması olumsuz yönde etkileyen faktörler olarak saptandı ($p<0,05$).

Sonuç: Pandemi sürecinde AP kullanımında öncesine göre farklılık olduğu belirlendi. AP hizmetleri önemli bir sağlık hizmeti olduğundan akut durumlarda kesintiye uğramadan devam ettirilmesi ve bireylerin bununla ilgili olumlu tutum geliştirmesi önemlidir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, aile planlaması, kadın sağlığı.

ABSTRACT

Aim: The study aimed to determine the effect of the COVID-19 pandemic on women's attitudes towards family planning.

Material and Method: This study, conducted with a descriptive-relationship research design, was conducted with the participation of 252 women. Data were collected with a survey form containing socio-demographic information and the Attitude Scale Towards Family Planning, prepared in line with the literature. For statistical analyses, number and percentage distributions, t-tests in independent groups, and multiple linear regression analysis were used. The data was collected between March and December 2021.

Findings: While the frequency of Family Planning (FP) use by women before the pandemic was 83.3%, it was found to be 79.0% after the pandemic. It was found that participants had problems accessing FP services during the pandemic (13.8%), individuals stopped using the FP method (17.5%), and there were unintended pregnancies (5.2%) and related abortions (1.6%). Having a large family type, not working, and increasing the ideal number of children were factors that negatively affected women's attitudes towards FP ($p<0.05$).

Conclusion: It was determined that there was a difference in the use of FP during the pandemic compared to before. Since FP services are an important health service, it is important that they continue without interruption in acute situations and that individuals develop a positive attitude towards them.

Keywords: COVID-19, family planning, women's health.

GİRİŞ

Koronavirus-19 (COVID-19) pandemisinin sağlık, ekonomi, sosyal ve bireysel düzeylerde toplum üzerinde olumsuz etkileri görülmektedir. Pandemi sürecinde sağlık hizmetlerinde genel olarak COVID-19 tanı ve tedavisi ön plana çıkmıştır. Bu durum sağlık sistemleri üzerindeki yükün artmasına, bazı birimlerin kapanmasına ya da daha sınırlı hizmet vermesine yol açmıştır. Sağlık hizmetleri içinde önemli bir yeri olan aile planlaması (AP) ve üreme sağlığı hizmetleri pandemi sürecinden olumsuz olarak etkilenmiştir (Church ve ark., 2020; Riley ve ark., 2020). Birleşmiş Milletler Yardım Fonu'nun 2030 yılına kadar "karşılanmamış AP ihtiyacını sona erdirme" hedefi de pandemi sürecinden olumsuz etkilenmiştir. COVID-19 pandemisi kontraseptif malzemelerin üretim ve dağıtım zincirini bozmuştur. Bu durum gelişmekte olan ülkelerde daha ciddi sorunlara yol açarak, AP malzeme ve hizmetlerine erişimi sınırlandırmıştır. Özellikle kadınların AP ve üreme sağlığı konusunda karar verme hakları kesintiye uğramıştır (UNFPA, 2020).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) üreme sağlığı hizmetlerini COVID-19 pandemisinde öncelikli alanlar içinde olması gereken temel sağlık hizmeti olarak sınıflandırmaktadır (WHO, 2020). Ancak Uluslararası Aile Planlaması Federasyonu-UAPF (2020) pandemi sürecinde üreme sağlığı merkezlerinden %78'inin kapatıldığını, açık olan merkezlerin de başvuru sayılarında %80 oranında azalma olduğunu bildirmiştir (UAPF, 2021). COVID-19 pandemisi kadınlarda istenmeyen gebelikleri, kürtaj taleplerini, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonları (CYBE) ve tedavi edilmemiş jinekolojik enfeksiyonları artırarak kadın sağlığını olumsuz etkilemektedir. Pandeminin

gelecekteki en kötü sonucu olarak, üreme sağlığı danışmanlık hizmetlerinin sunumunda %50'nin üzerinde bir azalma olacağı tahmin edilmektedir (MSI, 2021; UAPF, 2021).

Pandemi sürecinde en çok kesintiye uğrayan AP yönteminin, enjekte edilen kontraseptifler olduğu bildirilmiştir. Ayrıca kamu kuruluşlarında verilen AP danışmanlığı hizmetlerinde daha fazla aksama görülmüştür (UAPF, 2021). Bu nedenle DSÖ, pandemi sürecinde özellikle rahim içi araç gibi uzun etkili yöntemlerin öncelikli tercih edilmesini tavsiye etmiştir (WHO, 2020). Türkiye'de pandemi öncesi dönemde de Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı (CSÜS) hizmetlerine erişimde birçok sıkıntı yaşanırken, pandemi ile beraber bu hizmetler durma noktasına gelmiştir (Yılmaz, 2020). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA)'na göre, 15-49 yaş aralığındaki evli kadınların %53'ünün ileride başka çocuk sahibi olmak istemediği ve %14'ü ise başka çocuk sahibi olmak için en az iki sene beklemek istediklerini belirtmesi, AP danışmanlığı ve hizmetlerine yönelik talebin boyutunu gösteren en çarpıcı bulgular arasındadır (TNSA, 2018). AP kullanmayan evli kadınların %38'i gelecekte bir yöntem kullanmak istemektedir. Son beş yılda gerçekleşen doğumların %15'inin istenmemiş doğum olması, mevcut AP danışmanlığı ve hizmetlerinin henüz ihtiyacı karşılamaya yetmediğine işaret etmektedir. Özellikle kırsal alanlarda, kadının yaşı ve çocuk sayısı arttıkça istenmemiş doğumlarının oranında da artış görülmektedir. Kadınların %52'si modern AP yöntemlerini kamu sağlık hizmet sunucularından temin etmektedir. Son olarak, Türkiye'de her 100 gebeliğin 5,9'u isteyerek düşükle sonlanmış ve bu hizmetin yarısından fazlasının kamu kurumlarında gerçekleşmiştir. İsteyerek düşük yapan kadınların %64,3'ünün

gebelik öncesi dönemde herhangi bir AP yöntemi kullanmadıklarını beyan etmeleri oldukça dikkat çekici diğer bir bulgudur (TNSA, 2018). Bu sonuçlar Türkiye’de pandemi öncesinde AP danışmanlığı ve hizmetlerine yönelik ciddi bir karşılanmamış talebin olduğuna işaret etmektedir (Yılmaz, 2020).

Türkiye’de pandemi sırasında AP hizmetlerinin durumu ve bunun üreme sağlığına yansımalarını değerlendiren az sayıda çalışma rapor edilmiştir. Kamusal alandaki sağlık çalışanları ile yürütülen bir izleme çalışması (Yılmaz, 2020), pandemi sırasında CSÜS hizmetlerinde, kondom ve diğer kontraseptif malzeme temininde aksama yaşandığına işaret etmektedir. Ayrıca aynı çalışmada, pandeminin ilk aylarında (Nisan 2020), Türkiye’de pazar payı yüksek bir kondom firmasının satışlarında, bir önceki aya oranla dörtte birin üzerinde bir düşüş yaşandığı belirtilmiştir. Pandemi döneminde, birinci basamakta aile hekimleri tarafından CSÜS’e yönelik sunulan hizmetler, bebek ve gebe izlemlerine indirgenmiştir. CSÜS hizmet sunucularının birçoğu pandemiyle mücadelede görevlendirilmiş, bu nedenle de merkezler kapatılmıştır. Bu nedenle kamu kurumlarında CSÜS hizmetlerinin sunumunun fiilen ortadan kalktığı ancak bazı kurumların AP danışmanlığı ve gebe okulları gibi eğitim hizmetlerini online yürüttükleri bildirilmiştir (Günay, 2020). Türkiye’de COVID-19 pandemisinin bireylerin AP hizmetlerine yönelik tutumlarına ve üreme sağlığına etkisinin belirlenmesi, uzun vadede oluşabilecek halk sağlığı sorunlarına yönelik gerekli önlemlerin alınması için önem kazanmaktadır. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de COVID-19 Pandemisinin kadınların AP’ye yönelik tutumlarına etkisinin belirlenmesidir.

Araştırma Soruları

1. COVID-19 pandemisinde kadınların obstetrik ve jinekolojik özellikleri nasıldır?
2. Kadınların AP tutumları COVID-19 pandemisi öncesi ve sonrasında AP kullanma durumlarına göre farklılık göstermekte midir?
3. COVID-19 pandemisinde kadınların AP’ye yönelik tutumunu etkileyen faktörler nelerdir?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Araştırma tanımlayıcı-ilişki arayıcı araştırma tasarımı ile yapıldı. Çalışma STROBE kontrol listesi (The Strengthening the Reporting of Observational studies in Epidemiology) dikkate alınarak hazırlandı (Von Elm ve ark., 2007).

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye’de yaşayan 18-49 yaş arasında olan 198 bin 109 kadın oluşturmaktadır (TUİK, 2021). Ancak örneklemi Mart-Aralık 2021 tarihlerinde Türkiye’de yaşayan, evli olan ve online olarak ulaşılan kadınlar oluşturdu. Bu sayı tam olarak bilinmemektedir. Evreni belli olmayan örneklem hesabına göre (Erdoğan ve ark., 2020); örnek büyüklüğü %95 güven düzeyinde %5’lik bir hata payı ile Uluslararası Aile Planlaması Federasyonu ve Avrupa Cinsel ve Üreme Hakları Parlamento Forumu (UAPF, 2021)’nin bildirdiği bireylerin aile planlaması hizmetlerine başvuru sıklığında %80 azalma oranı göz önüne alınarak minimum 246 kadın olarak hesaplandı. Ancak çalışma kapsamında 252 kadına ulaşıldı.

$$n=(t^2 p q)/d^2 = 246$$

$$t:1.96$$

$$p:0.80 \text{ (aile planlaması hizmetlerine başvuru sıklığında \%80 azalma oranı) (UAPF, 2021)}$$

$$q: 0.20$$

$$d:0.05$$

Çalışmanın dâhil edilme kriterleri; 18-49 yaş grubunda olan, internet erişimi olan, okuma yazması olan, cinsel bir partneri olan, gebe olmayan ve çalışmaya katılmayı kabul etmektir. Herhangi bir kronik hastalığı olan, devamlı ilaç kullanan ve araştırmaya gönüllü katılmak istemeyen kadınlar araştırmadan dışlandı.

Veri Toplama Araçları ve Tekniği

Veriler araştırmacılar tarafından Mart-Aralık 2021 tarihleri arasında online anket (surveey.com) ile toplandı. Çalışmanın dahil edilme kriterlerine uygun kadınların sosyal medya hesaplarına (WhatsApp) anket linki (<http://www.surveey.com/SurveyStart.aspx?lang=1&surv=>) gönderilerek kadınlar çalışmaya davet edildi. Ankete erişim sağlanmadan önce açıklama kısmında çalışmanın amacı ve hedefleri verildi. Açıklama kısmının onaylanması çalışmaya katılma onayı olarak değerlendirildi ve katılımcıya çevrim içi ankete erişim izni verildi. Katılımcılardan herhangi bir kimlik bilgisi alınmadı.

Veri toplamada anket formu ve Aile Planlamasına Yönelik Tutum Ölçeği (APTÖ) kullanılmıştır. Anket literatür incelenerek hazırlanmıştır (Ferreira-Filho ve ark., 2020; Serhatlioğlu & Göncü, 2020; Vora ve ark., 2020). Ankette kadınların sosyo-demografik özelliklerine (yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, aile tipi, yaşadığı yer, sosyo-ekonomik durum vb.) ilişkin 10 soru, obstetrik, jinekolojik ve sağlık özelliklerine ilişkin 18 soru ve AP'ye ilişkin 10 soru yer almaktadır. APTÖ bireylerin AP'ye yönelik tutumlarını ölçmek için geliştirilmiştir (Örsal & Kubilay, 2007). Beşli likert tipindeki ölçek, 34 maddeden ve üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek maddeleri “tamamen katılıyorum= 1” ve “tamamen katılmıyorum= 5” arasında puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek puan en az 34, en fazla 170 puandır. Puanın yükselmesi olumlu AP tutumunu göstermektedir. Ölçeğin kesme

noktası 119'dur. Orijinal ölçeğin Cronbach's Alpha değeri 0,90'dır ve bu çalışmada 0,93 bulundu.

Araştırmanın Değişkenleri

Bağımlı Değişkenler: Kadınların AP'ye yönelik tutum düzeyleridir.

Bağımsız Değişkenler: Kadınların sosyodemografik, obstetrik, jinekolojik ve sağlık özellikleridir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde IBM SPSS 25 yazılımı (IBM, 2020) programı kullanıldı ve istatistiksel anlamlılık $p < 0,05$ olarak kabul edildi. Verilerin sayısı, yüzde, ortalama ve standart sapma değerleri hesaplandı. Sürekli verilerin normallik analizi Kolmogorow Smirnov testi ($p=0,03$) ile yapıldı. Parametrik testlerde ikili gruplar için bağımsız gruplarda t testi kullanıldı. AP tutumunu etkileyen faktörler çoklu doğrusal regresyon analizi enter metodu ile değerlendirildi.

Araştırmanın Etik Yönü

Bu çalışma için Selçuk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (08.03.2021 tarihli 2021/23 sayılı) etik kurul izni ve katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alındı.

BULGULAR**Tablo 1. Kadınların bazı sosyodemografik özellikleri (n= 252)**

Özellikler	X ± SD / n (%)
Yaş	33,21±6,63
Eşin yaşı	35,96±7,23
Evlilik süresi (yıl)	9,32±7,15
İlk evlilik yaşı	24,01±3,65
Gebelik sayısı	1,77±1,28
Son gebelikten sonra geçen süre	4,04±4,76
Eğitim durumu	
İlkokul / ortaokul	23 (9,1)
Lise	38 (15,1)
Üniversite	191 (75,8)
Eşin eğitim durumu	
İlkokul / ortaokul	23 (9,1)
Lise	44 (17,5)
Üniversite	185 (73,4)
En uzun süre yaşanan yer	
Şehir merkezi	205 (81,3)
İlçe / köy / kasaba	47 (18,6)
Algılanan ekonomik durum	
Kötü/orta	174 (69,0)
İyi	78 (31,0)
Çalışma durumu	
Evet	159 (63,1)
Hayır	93 (36,9)
Covid-19 tanısı alma durumu	
Evet	77 (30,6)
Hayır	175 (69,4)

X: Ortalama, SD; Standart sapma

Kadınların yaş ortalaması 33,21±6,63, ilk evlilik yaşı ortalaması 24,01±3,65 ve ortalama gebelik sayısı 1,77±0,28'di. Bireylerin %75,8'i kendilerinin ve eşlerinin %73,4'ü üniversite mezunu olduğunu belirtti. Katılımcıların %81,3'ü en uzun süre il merkezinde yaşadığını, %69,0'ı ekonomik durumunun kötü/orta olduğunu ve %63,1'i çalıştığını ifade etti. Ayrıca kadınların %30,6'sının pandemi sürecinde COVID-19 tanısı aldığı tespit edildi (Tablo 1).

Tablo 2. Kadınların bazı jinekolojik ve obstetrik özellikleri (n= 252)

Özellikler	n (%)
Son gebeliğin planlı olma durumu	
Evet	167 (66,3)
Hayır	85 (33,7)
İdeal çocuk sayısı	
1-2 çocuk	143 (56,7)
3 ve üzeri	99 (43,3)
Başka çocuk sahibi olma isteği	
Evet	114 (38,9)
Hayır	138 (61,1)
Pandemiden önce aile planlaması (AP) yöntemi kullanma durumu	
Evet	210 (83,3)
Hayır	42 (16,7)
Pandemide AP kullanma durumu	
Evet	199 (79,0)
Hayır	53 (21,0)
Pandemide AP'ye erişimde sorun yaşama durumu	
Evet	46 (18,3)
Hayır	206 (81,7)
AP'ye erişimde karşılaşılan sorunlar (n= 46)	
Sağlık kurumunda malzeme yoktu	9 (3,6)
Covid-19 endişesiyle sağlık kurumuna gidememe	14 (5,6)
Sağlık kurumunun kapalı olması	3 (1,2)
Ulaşım sorunu yaşama	5 (2,0)
Ekonomik zorluk yaşama	3 (1,2)
Diğer	12 (4,8)
Pandemide AP yöntemini bırakmak zorunda kalma durumu	
Evet	44 (17,5)
Hayır	208 (82,5)
Pandemi döneminde gebelik yaşama durumu	
Evet	62 (24,6)
Hayır	190 (75,4)
Pandemide istenmeyen gebelik yaşama durumu	
Evet	13 (5,2)
Hayır	239 (94,8)
Pandemide plansız gebelik nedeniyle kürtaj olma durumu	
Evet	4 (1,6)
Hayır	248 (98,4)

Kadınların %33,7'si son gebeliğinin plansız olduğunu, %43,3'ü ideal çocuk sayısının 3 ve üzerinde olmasını düşündüğü ve %61,1'i başka çocuk sahibi olmak istemediğini bildirdi. Katılımcıların %16,7'sinin pandemi öncesinde ve %21,0'nun pandemi sürecinde AP yöntemi kullanmadığı saptandı. Kadınların %18,3'ünün pandemi sürecinde AP'ye erişimde sorun yaşadığı ve en sık karşılaşılan sorunun ise

COVID-19 bulaşma endişesiyle sağlık kurumuna gidememesi olduğu belirlendi. Katılımcıların %17,5'inin pandemi sürecinde AP yöntemini bırakmak zorunda kaldığı, %24,6'sının pandemide gebelik yaşadığı, bunlardan %5,2'sinin istenmeyen gebelik olduğu ve %1,6'sının plansız gebelik nedeniyle kürtaj olduğu tespit edildi (Tablo 2).

Tablo 3. Katılımcıların bazı özelliklerine göre aile planlamasına yönelik tutum puanları (n= 252)

Özellikler	Aile Planlaması Tutum Ölçeği (APTÖ) (X±SD)			
	Toplumun Aile Planlamasına İlişkin Tutumu	Aile Planlaması Yöntemlerine İlişkin Tutum	Gebeliğe İlişkin Tutum	Toplam puan
Ölçek puan ortalamaları	63,15±8,12	44,47± 8,16	32,20±6,04	139,8±18,82
COVID-19 tanısı alma durumu				
Evet	63,41±7,44	45,66±7,76	32,35±5,70	141,42±17,89
Hayır	63,03±8,42	43,94±8,30	32,13±6,20	139,12±19,22
t	0,343	1,538	0,258	0,896
p	0,732	0,125	0,797	0,371
Pandemi öncesi AP kullanma durumu				
Evet	60,59±10,64	44,26±9,46	31,30±7,03	136,16±25,31
Hayır	63,66±7,44	44,51±7,90	32,38±5,83	140,55±17,22
t	-2,251	-0,182	-1,048	-1,383
p	0,025	0,855	0,292	0,168
Pandemi sonrası AP kullanma durumu				
Evet	61,60±10,46	45,11±9,06	31,20±6,87	137,92±23,85
Hayır	63,56±7,35	44,30±7,92	32,46±5,7	140,33±17,28
t	-1,565	0,594	-1,350	0,688
p	0,119	0,554	0,178	0,494

t: bağımsız gruplarda t testi, X: Ortalama, SD; Standart sapma

COVID-19 tanısı alma, pandemi öncesinde ve sonrasında AP yöntemi kullanma durumu ile AP'ye yönelik tutum toplam ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptandı (p>0,05, Tablo 3).

Tablo 4. Katılımcıların aile planlaması tutumlarını etkileyen faktörler

	B	SE	β	t	p
(Constant)	169,861	16,675		10,187	,000
Aile tipi (Geniş aile)	-8,834	4,244	-,124	-2,081	,038
Algılanan ekonomik durum	-,906	2,466	-,022	-,368	,714
En uzun süre yaşanan yer	,362	2,955	,008	,122	,903
Öğrenim durumu	2,230	2,109	,075	1,057	,292
Çalışma durumu (Çalışmıyor olma)	-7,247	2,713	-,186	-2,672	,008
Gebelik sayısı	,253	,973	,017	,260	,795
İdeal çocuk sayısı	-5,747	1,543	-,244	-3,725	,001
Pandemide AP yöntemini bırakmak zorunda kalma durumu	,718	2,973	,015	,242	,809
Pandemide istenmeyen gebelik yaşama durumu	-1,602	5,190	-,019	-,309	,758

R= 0,403 R²= 0,162 F= 5,211 p< 0,001

B: Standartlaştırılmamış katsayılar, SE: Standart hata, β : Standartlaştırılmış katsayılar, t: çoklu doğrusal regresyon, R²: Belirleme katsayısı R-kare değeri, F: F testi

Enter metodu ile yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde AP'ye yönelik tutumu etkileyen bağımsız değişkenlerin aile tipi, çalışma durumu ve ideal çocuk sayısı olduğu belirlendi ($p < 0,05$). Aile tipinin geniş aile olması ($\beta = -,124$) ve çalışmıyor olma durumu ($\beta = -,186$) AP'ye yönelik tutumu negatif yönde etkilemektedir. İdeal çocuk sayısında bir puanlık artış, AP'ye yönelik tutumun -5,747 puan azalmasına neden olmaktadır. Belirlenen bağımsız değişkenler AP'ye yönelik tutumun %16,2'sini açıklamaktadır ($R^2 = 0,162$, $F = 5,211$, Durbin Watson: 2,124, $p = 0,001$) (Tablo 4).

TARTIŞMA

COVID-19 pandemisi birçok sağlık hizmetini özellikle AP hizmetlerini olumsuz yönde etkilemiştir (Yılmaz, 2020). Pandeminin kadınların AP'ye yönelik tutumlarına etkisinin incelendiği bu çalışmada, pandemi sonrasında AP kullanım sıklığının azaldığı, pandemi sürecinde AP hizmetlerine erişimde sorunlar yaşandığı, bazı bireylerin AP yöntemini kullanmayı bıraktığı, bu süreçte istemsiz gebelik ve buna bağlı kürtajların yaşandığı belirlenmiştir. Çalışmamızda kadınların geniş

aile tipine sahip olması, çalışmıyor olması ve ideal çocuk sayısının artması AP'ye yönelik tutumu negatif yönde etkileyen faktörler olarak belirlendi.

Bu çalışmada, pandemi sürecinde AP yöntemi kullanım sıklığını, pandemi öncesine göre %4,3 oranında azaldığı görülmektedir. Pandemi sürecinde AP yöntemlerine erişimde sorunlar yaşandığı, bazı bireylerin yöntem kullanmayı bırakmak zorunda kaldığı belirlenmiştir. Bu süreçte gebelik yaşayanların %5,2'sinin istenmeyen gebelik yaşadığı ve buna bağlı %1,6'sının kürtaj olduğu görülmektedir. Pandemiyle birlikte milyonlarca kadının AP hizmeti alamama riski ortaya çıkmış ve istenmeyen gebelik, güvenli olmayan düşük, CYBE ile anne ve bebek ölümlerinde artış olduğu belirtilmektedir (Öztürk & Zehra, 2021). Yapılan bir çalışmada kontraseptiflerin kullanımında %10 oranında yaşanacak bir azalmanın, düşük ve orta gelirli ülkelerde yaklaşık 50 milyon kadını etkileyeceği tahmin edilmektedir (Riley ve ark., 2020). Pandemi sürecinde uygunsuz ortamlarda düşük yapma, erken doğum ve plansız gebeliklerde artış gibi sorunların kadın sağlığını olumsuz etkilediği vurgulanmıştır (Baral ve ark., 2020). Bu süreçte

hastalık bulaş riski nedeniyle bireylerin sağlık kuruluşuna AP hizmetleri için başvuruları azalmıştır (Vora ve ark., 2020). Yapılan bir çalışmada birinci basamak birimde pandemi dönemi içinde AP ve üreme sağlığı danışmanlığı alan kişi sayısının %28 ve AP desteği verilen kişi sayısının %30 oranında azaldığı tespit edilmiştir (Esmeray ve ark., 2021). Pandeminin yol açabileceği diğer bir sorun da kadınların güvenli kürtaj hizmetinden faydalanamamasıdır. Pandemi nedeniyle uygulanan yasaklar, kürtaj kliniklerinin kapanması gibi nedenler ile kadınlar hijyenik olmayan veya gerekli beceriye sahip olmayan kişiler tarafından uygulanan güvenli olmayan kürtajlara başvurmak zorunda kalabilirler (Atas ve ark., 2021). Dolayısıyla cinsellik ve üreme sağlığı ihtiyacının etkili AP yöntemi ile kontrol edilmesi önemlidir. AP yöntemine bireylerin ulaşması ve gerekli AP danışmanlığı alması bir ihtiyaçtır ve uygun koşullarda sağlanması gerekmektedir. Ancak bu şekilde istenmeyen gebelikleri ve olumsuz sonuçlarını önlemek mümkün olacaktır (Hall ve ark., 2020). Pandemi gibi akut süreçlerde AP hizmetlerinin sürdürülebilir ve ulaşılabilir olmasının, anne ve bebek sağlığının korunması yönünden önemli olduğu görülmektedir.

Pandemi döneminde kadınların ev ve bakım işlerine harcadığı emeğin önemli ölçüde yükseldiği ve işle ilgili konularda ciddi sorunlar yaşandığı görülmektedir (Akkan & Kesici, 2021). Bu süreçte sağlık alanında başlayan kriz kısa sürede ekonomik krize dönüşmüştür. Yaşanan karantina süreçleri ve belirsizlikler ekonomik gerilemelere özellikle kadınlarda işsizlik oranında artışa neden olmuştur (Jackson, 2021). İşsizliğe bağlı olarak kadınların evleri ve çocukları için maddi yetersizlik yaşama sorunları artış göstermiştir (Demir & Taşpınar, 2021). Yaşanan işsizlik ve ekonomik sorunlar kadınların AP'ye yönelik

tutumunu etkilemektedir. Yapılan bir sistematik derlemede, çalışan kadınların AP tutum puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Gavas & İnal, 2019). Başka bir çalışmada, geniş aile yapısına sahip olan kadınların AP tutum puanlarının çekirdek aile yapısına sahip olanlara göre daha düşük olduğunu saptamıştır (Nazik ve ark., 2021). Modern AP yöntemi kullanımı, çocuk sayısı az olan kadınlarda daha yaygındır (Gavas & İnal, 2019). Çalışmamızda ise AP'ye yönelik tutumu etkileyen bağımsız değişkenlerin aile tipi, çalışma durumu ve ideal çocuk sayısı olduğu görülmektedir. Geniş ailede yaşamak, kadınların çalışmaması ve ideal çocuk sayısının fazla olması kadınların AP tutumlarını olumsuz etkilemektedir. Bu sonuçlar literatürle benzerlik göstermektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma verilerinin online toplanması ve sadece internet erişimi olan kadınlarla çalışmanın yürütülmüş olması, bu çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma sonucunda pandemi sürecinde AP yöntemi kullanma sıklığının öncesine göre azaldığı, bireylerin bu süreçte AP hizmetlerine erişimde sorunlar yaşandığı ve AP yöntemini kullanmayı bıraktığı, istemsiz gebelik ve buna bağlı kürtajların yaşandığı saptanmıştır. Geniş aile tipine sahip olma, çalışmama ve ideal çocuk sayısının fazla olması AP'ye yönelik tutumu olumsuz yönde etkileyen faktörlerdir. Pandemi sürecinde ve sonrasında, çiftlerin AP hizmetlerine ulaşımının sağlanması ile oluşabilecek halk sağlığı sorunları önlenebilir. Bu nedenle AP hizmetleri sağlık hizmetlerinin önemli bir bileşeni olarak ele alınmalı, pandemi gibi olağanüstü durumlarda bu hizmetlerin sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. AP hizmetlerinin özellikle uzun etkili yöntemler kullanılarak, ihtiyacı olanlara ücretsiz ve en iyi

şekilde sunulmaya devam etmesi önemlidir.

Finansal Kaynak

Çalışma için herhangi bir maddi destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Teşekkür

Araştırmaya katılan tüm kadınlara teşekkür ederiz.

Yazar Katkıları

Çalışma Tasarımı: Ayşe Taştekin, Tuba Özaydın; **Veri Toplama ve/veya İşletme:** Ayşe Taştekin, Tuba Özaydın; **Makale Yazımı:** Ayşe Taştekin, Tuba Özaydın

KAYNAKÇA

- Akkan, B., & Kesici, Z. (2021). COVID-19 salgını, iş ve aile yaşamını uzlaştırma ve toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler üzerine bir inceleme. *Çalışma ve Toplum*, 71(4), 2813-2838.
- Atas, A. N., Bay, F., & Kabakci, E. (2021). Midwife-focused approach to sexual and reproductive health problems in COVID-19 pandemic. / COVID-19 Pandemisinde cinsel sağlık ve üreme sağlığı sorunlarına ebe odaklı yaklaşım *Journal of Education and Research in Nursing*, 18(S1), 26-30. http://www.kuhead.org/eng/Default.aspx?s=About_Journal
- Baral, S. D., Mishra, S., Diouf, D., Phanuphak, N., & Dowdy, D. (2020). The public health response to COVID-19: balancing precaution and unintended consequences. *Annals of Epidemiology*, 46, 12. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7207121/>
- Church, K., Gassner, J., & Elliott, M. (2020). Reproductive health under COVID-19—challenges of responding in a global crisis. *Sexual and Reproductive Health Matters*, 28(1), 1773163. <https://doi.org/10.1080/26410397.2020.1773163>
- Demir, R., & Taşpınar, A. (2021). Koronavirüs pandemisinin kadının yaşamına ve sağlığına yansımaları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13(4), 779-789. <https://doi.org/10.18863/pgy.882529>
- Erdoğan, S., Nahcivan, N., & Esin, M. N. (2020). Hemşirelikte araştırma: süreç, uygulama ve kritik. Nobel Tıp Kitabevi, 4. Baskı, ISBN: 9786053353461, 193-232.
- Esmeray, O., Can, Ö., Cetin, H., & Şimşek, E. E. (2021). Bir eğitim aile sağlığı merkezinin COVID-19 pandemi deneyiminin incelenmesi. *Acta Medica Nicomedia*, 4(2), 56-63. <https://dergipark.org.tr/en/pub/actamednicomedia/issue/63408/884834>.
- Ferreira-Filho, E. S., de Melo, N. R., Sorpreso, I. C. E., Bahamondes, L., Simões, R. D. S., Soares-Júnior, J. M., & Baracat, E. C. (2020). Contraception and reproductive planning during the COVID-19 pandemic. *Expert Review of Clinical Pharmacology*, 13(6), 615-622. <https://doi.org/10.1080/17512433.2020.1782738>, Erişim tarihi: 14.02.2022.
- Gavas, E., & İnal, S. (2019). Türkiye’de kadınların aile planlaması yöntemleri kullanma durumları ve

- tutumları: Sistematik derleme. *Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(2), 37-43. <http://journals.iku.edu.tr/sybd/index.php/sybd/article/view/118/121>.
- Günay, T. (2020). COVID-19 pandemisi 10. ay değerlendirme raporu - COVID-19 pandemisinde cinsel sağlık ve üreme sağlığı. https://www.tb.org.tr/kutuphane/covid19-rapor_10.pdf.
- Hall, K. S., Samari, G., Garbers, S., Casey, S. E., Diallo, D. D., Orcutt, M., . . . McGovern, T. (2020). Centring sexual and reproductive health and justice in the global COVID-19 response. *The Lancet*, 395(10231), 1175-1177. [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)30801-1/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)30801-1/fulltext).
- Jackson, J. K. (2021). Global economic effects of COVID-19. <https://apps.dtic.mil/sti/citations/AD1152929>, Erişim tarihi: 10.01.2022.
- Marie Stopes International (MSI). (2021). Reproductive choices. Our response to the COVID-19 crisis. <https://www.msichoices.org/covid-19>, Erişim tarihi: 10.11.2021.
- Nazik, F., Mumcu, Ş., Sönmez, M., Yılmaz, A. N., & Yüksekol, Ö. D. (2021). 15-49 yaş evli kadınların aile planlamasına ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 4(3), 326-336. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1582200>, Erişim tarihi: 10.03.2022.
- Örsal, Ö., & Kubilay, G. (2007). Aile planlaması tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 15(60), 155-164. <https://dergipark.org.tr/en/pub/fnjn/issue/9020/112484>, Erişim tarihi: 10.01.2022.
- Öztürk, E., & Zehra, C. (2021). Salgın hastalıkların kadın sağlığına yansımaları. *Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 87-92. <https://doi.org/10.48124/husagbilder.799945>, Erişim tarihi: 10.11.2021.
- Riley, T., Sully, E., Ahmed, Z., & Biddlecom, A. (2020). Estimates of the potential impact of the COVID-19 pandemic on sexual and reproductive health in low-and middle-income countries. *International Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 46, 73-76. https://www.jstor.org/stable/10.1363/46e9020#metadata_info_tab_contents, Erişim tarihi: 15.11.2021.
- Serhatlıoğlu, S. G., & Göncü, N. (2020). COVID-19 ve aile planlaması hizmetlerine yansımaları. *Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 184-191. <https://doi.org/10.46413/boneyusbad.779111>, Erişim tarihi: 18.12.2021.
- TNSA. (2018). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. http://www.sck.gov.tr/wp-content/uploads/2020/08/TNSA2018_ana_Rapor.pdf, Erişim tarihi: 12.11.2021.
- TUİK. (2021). Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri, 2010-2019. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Surdurulebilir-Kalkinma-Gostergeleri-2010-2019-37194>, Erişim tarihi: 10.01.2022.
- UAPF. (2021). COVID-19 Impact. <https://www.ippf.org/covid19>, Erişim tarihi: 10.11.2021.
- UNFPA. (2020). The impact of the COVID-19 outbreak on gender-based violence, efforts to end female

circumcision and child marriage, and family planning.

[https://turkey.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/COVID-](https://turkey.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/COVID-19un_Dunyaya_Etkileri_Arastirma_Raporu.pdf)

[19un_Dunyaya_Etkileri_Arastirma_Raporu.pdf](https://turkey.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/COVID-19un_Dunyaya_Etkileri_Arastirma_Raporu.pdf), Erişim tarihi: 18.11.2021.

Von Elm, E., Altman, D. G., Egger, M., Pocock, S. J., Gøtzsche, P. C., Vandenbroucke, J. P., & Initiative, f. t. S. (2007). The strengthening the reporting of observational studies in epidemiology (strobe) statement: guidelines for reporting observational studies. *Epidemiology*, *18*(6), 800-804. <https://doi.org/10.1097/EDE.0b013e3181577654>, Erişim tarihi: 10.11.2021.

Vora, K. S., Saiyed, S., & Natesan, S. (2020). Impact of COVID-19 on family planning services in India. *Sexual and Reproductive Health Matters*, *28*(1), 1785378. <https://doi.org/10.1080/26410397.2020.1785378>.

WHO. (2020). Coronavirus disease (COVID-19): Contraception and family planning. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-contraception-and-family-planning>, Erişim tarihi: 15.03.2022.

Yılmaz, V. (2020). Pandemi öncesi ve sırasında Türkiye’de cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri izleme raporu. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/1786/Pandemi-Oncesi-ve-Sirasinda-Turkiyede-CSUS-Hizmetleri-Izleme-Raporu-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, Erişim tarihi: 05.12.2021.